

Олег Злотко
здобувач наукового ступеня «доктор філософії»
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Науковий керівник: доктор філол. наук,
професор Костусяк Н. М.

СОМАТИЗМ *ОЧІ* У ВОЛИНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Розпочата Росією велика війна знайшли віддзеркалення в поетичних текстах волинських митців – членів Національної спілки письменників України. Їхній доробок вирізняється не тільки емоційно-експресивним передаванням жахливої воєнної буденності, а й незвичністю та новизною образів, майстерним відтворенням почуттєво-настрєвого стану українців, глибиною вираження трагізму, болю й люті. Українські лінгвісти різновекторного аналізували волинську мілітарну поезію [3; 4], проте їхні напрацювання не вичерпують усієї проблематики. З огляду на це видається важливим схарактеризувати представлений у поетичних текстах соматизм *очі*, який перспективно простудіювати в когнітивно-прагматичному аспекті, а також у площині образотворення й емоційності.

На переконання А. П. Загнітка, «когнітивна функція суттєва і для адресанта як продуцента тексту, де найважливішим постає кодування усього задуманого та його послідовна вербалізація, і для адресата, який усвідомлює та осмислює усе, відшуковуючи уміщену в словах не тільки первинну інформацію-значення, але й глибинні смисли» [2, с. 417]. З огляду на це вірші волинських письменників не просто треба сприймати як безпосереднє віддзеркалення воєнних реалій, а ще й потрібно декодувати закладений в оновлені образи сенс. Один із важливих аспектів дослідження поетичного доробку прагматичний, що дає змогу розглянути тексти в дихотомії внутрішніх переживань митців та почуттєво-настрєвого впливу на читача. Т. А. Єщенко під прагматикою тексту розуміє «сукупність інтенцій автора, реалізованих за допомогою різних мовних засобів у мовленні автора та персонажа з метою впливу на читача й розрахованих

на певні екстралінгвальні знання читача про навколишній світ» [1, с. 296]. Висловлені науковцями міркування спроектуємо на дослідження соматизму *очі*, залученого до відтворення різних психологічних станів. У мілітарній ліриці за допомогою цієї лексеми омовлено смуток, розпач і душевну трагедію. Від початку війни очі жінок не сяють щастям, вони сповнені сліз: *Завше так навесні, зеленіють не всі... / У когось ще й досі **очей** ополонки червоні. / Тіні жіночі стрічками тремтять на пероні, / їм би услід... / з **очей** висипається сіль* (О. Пашук). Через семантику плачу й засмучених чоловічих *очей* передано жорстокість війни в рядках, що описують прощання з воїнами, які загинули в бою: *...Воїна свого хоронить село. / Втрата поранені душі толочить. / Чоловікам хилить чола униз, / **Слізьми** **вмиває** обличчя жіночі... / Хлопці втирають засмучені **очі**, / **Плачуть** старі, не ховаючи сліз* (Н. Горик).

Іноді поети використовують частково модифіковані стійкі сполуки з аналізованим словом-соматизмом, що експлікують психофізіологічний стан розпачу й душевного болю: – *Боже, Ти дуже любиш українців. / Я бачу і знаю. / Ти щодня кличеш і забираєш / Їх до себе – / Дуже світлих – десятками чи сотнями. / Я вже не дорахуюся. / Таких світлих, що щоразу / Мені **темніє в очах**, голові, душі...* (О. Ляснюк). Важко передати той невимовний біль, який доводиться переживати матерям, чий сини втратили життя, захищаючи Україну від агресора. Психоемоційних станів цих жінок яскраво репрезентовано за допомогою лексеми *очі*, ужитої в рядках О. Пашук: *і коли її **очі** стануть як **дві сухі каменюки** / і їй буде боляче дивитися на цей світ / і коли вона вже не чутиме / із прірви пам'яті голосу свого сина / ми можемо стати опліч її прозорого тіла / і втримати землю під її ногами / небо над її головою / пташку в її грудях* (О. Пашук). Вагомий прагматичний вплив на читача має порівняння як *дві сухі каменюки*, що містить ускладнений дериваційною морфемою *-юк-* іменник. Він не тільки слугує засобом вираження відтінку згрубілості, а й експлікує світобачення авторки та передає душевний стан українців.

Приховану підтекстову інформацію закодовано в рядках, що містять субстантив *очі* й трансформовані сюжетні лінії та імена біблійних й античних героїв. Такі образи, за спостереженнями Т. А. Єщенко, «є своєрідними експозиційними елементами, суть яких зводиться до налаштування читача на певний перцептивний ракурс, на виструктурування низки асоціацій» [1, с. 177]. Зокрема, із проєкцією на сучасні події М. Мартинюк змальовує Далілу, яка зі сльозами на очах попереджає Ахілла про війну й просить його бути обережним: *Самсон не спав / коли приходила Даліла / з лицем Горгони / Він не дивився їй / у вічі / і погляд не ховав / ні за щитом / ані забралом / Й вона сум'яття не ховала / як і меча / яким його / волосся ніби стяти мала / В її **очах** / блищали сльози / – поклич Ахілла – / мовила вона / – скажи: / хай береже себе / й обачним буде / війна* (М. Мартинюк).

На соматизм *очі* натрапляємо в метафоричному образі будинку, наділеному людськими рисами: *У цього будинку **очі** такі сумні, / стільки йому ще втратити на цій війні...* (О. Пашук). Важкий і гнітючий стан репрезентують рядки з пейоративним субстантивом *очиська*: *крихта до крихти / визбирати сніг / із тріщин землі / щоб заліпити дірку в грудях хати / бо з неї витікає життя / вилітають рушники / сполоханими птахами / і стоїть вона посеред зими / сама-саміська / глипає виколотими **очиськами** / в порожнечу / прислухаючись / чи хтось іде* (О. Пашук). Виділений іменниковий дериват із суфіксом згрубілості *-иськ-* та підпорядкована йому атрибутивна синтаксема *виколотими* масштабують трагізм ситуації, а хата як символ затишку, тепла, захисту й спокою кардинально змінює свою позитивну енергетику й набуває нового сенсу, акумулюючи зболені емоції. Аналізуючи такі модифікації, слушну думку висловлює Т. А. Єщенко: «Художні тексти почасти демонструють заперечення, огрублення того, що на загальновизнаній шкалі мало найвищу цінність» [1, с. 188].

Отже, у мілітарній поезії волинських митців соматизм *очі* зазнав оновленого осмислення. Він бере участь у зворушливо-емоційному зображенні воєнної дійсності, зокрема й у текстах, що містять метафоричні зорові образи.

Література

1. Єщенко Т. А. Феномен художнього тексту: комунікативний, семантичний і прагматичний аспекти: монографія. Львів: Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2021. 470 с.
2. Загнітко А. П. Теорія граматики і тексту: монографія. Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (Донецьке відділення), 2014. 480 с.
3. Костусяк Н. М. Лінгвостилістична інтерпретація засобів вираження негачії в поетичному дискурсі волинських письменників. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Том 36 (75). № 1. Ч. 1. С. 50–55. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/1_2025/part_1/11.pdf.
4. Kostusiak N., Konstankevych I., Shulska N., Bukina N., Pavlyuk I., Iaruchyuk V., Mitchuk O., Shumenko O., Oliinyk N., Reznichenko Yu. Poetry on Military Subjects in Modern Media Space: Linguistic-Cognitive and Modal-Pragmatic Interpretation. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2024. Vol. 14, issue 2, spec. issue XLIII. P. 45–50. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140243/papers/A_08.pdf.

Кіпень Ірина
здобувач ОС «магістр»
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Науковий керівник: доктор філологічних наук,
професор Моклиця М.В.

КАЗКА ОСКАРА ВАЙЛЬДА «ЩАСЛИВИЙ ПРИНЦ» У ШКІЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ ОСВІТІ: ВІКОВІ АСПЕКТИ СПРИЙНЯТТЯ

Казки Оскара Вайльда посідають особливе місце у світовому літературному процесі, оскільки характеризуються високим рівнем естетичної довершеності, яскравою образністю та глибоким філософським підтекстом. Їхня художня специфіка поєднує алегоричність, морально-етичну дидактику та соціальну критику, що зумовлює розмаїття інтерпретацій. Особливістю цих